

22. 2. 2016

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Přiznání a odebrání postavení poškozeného v trestním řízení

Na začátku roku 2015 Ministerstvo spravedlnosti odeslalo Vládě ČR Východiska a principy nového trestního řádu (dále jen „Východiska“) – materiál aktualizující předchozí věcné záměry zákona č. [141/1961](#) Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“) z let 2004 a 2008, z něhož měla komise vedená prof. Pavlem Šámalem tvořit paragrafové znění zásadní trestněprocesní rekonstrukce. Ačkoliv od předložení Východisek Vládě ČR uplynul více než rok, nebyl dosud zveřejněn žádný pracovní výstup komise v podobě (alespoň dílčího) návrhu paragrafového znění připravovaného zákona ani materiály, které by mohly sloužit jako podklad k odborným debatám nad spornými otázkami.

V současné době jsou v Poslanecké sněmovně projednávány dva vládní návrhy zákona,[1] které pokračují v nastoleném trendu postupných novelizací trestního řádu. K dílčím novelám zákonodárce přistupuje i přes všeobecnou shodu o potřebnosti rekonstrukce trestního řádu za účelem jeho přizpůsobení potřebám moderního trestního procesu, a to zejména v návaznosti na v nedávné době přijatou zákonnou úpravu.[2] Jedním ze základních přístupů vytyčených ve Východiscích je výrazné zvýšení aktivity procesních stran v řízení před soudem, včetně zvýraznění postavení poškozeného a náležitosti ochrany jeho práv. Zásadní je přitom možnost výkonu procesních práv a dosažení náhrady škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení v rámci adhezního řízení. Důraz na další rozvoj práv poškozeného vyplývá již ze základních zásad trestního řízení uvedených ve Východiscích, mezi něž je zahrnuta rovněž zásada zajištění práv poškozeného.

V návaznosti na proklamovaný záměr posílení postavení poškozeného je dle mého názoru třeba upozornit na některé nedostatky, kterými současná procesní úprava v praxi trpí. V tomto příspěvku bych se chtěl zaměřit na otázky spojené s přiznáním a odebráním postavení poškozeného, jelikož v tomto ohledu považuji současnou právní úpravu za značně problematickou. V důsledku absence procesního rámce pro přiznání statusu poškozeného, a jeho nedostatečné ochrany v případě odebrání tohoto postavení, poškozený nemá prakticky žádnou možnost, aby se proti rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení mohl účinně bránit.

Přiznání postavení poškozeného dle stávající právní úpravy

Kdy se tedy podle stávající právní úpravy fyzická nebo právnická osoba stane poškozeným ve smyslu trestního řádu? V praxi jsou nejběžnější dva postupy. V prvním případě může být poškozený oznamovatelem trestné činnosti. Orgány činné v trestním řízení (nejčastěji policejní orgán) mohou následně oznamovatele poučit o skutečnosti, že naplňuje znaky poškozeného dle ust. § 43 trestního

řádu. Druhou možností je přihlášení poškozeného k trestnímu řízení, resp. podání návrhu na přiznání postavení poškozeného. V obou případech závisí rozhodnutí o přiznání postavení poškozeného na úvaze orgánů činných v trestním řízení.[3] O přiznání postavení poškozeného se přitom rozhoduje neformálním přepisem, a to nejčastěji již v přípravném řízení. Skutková zjištění orgánů činných v trestním řízení ovšem nemusí být na počátku trestního řízení úplná, neboť nemusí disponovat dostatkem důkazů ohledně škody způsobené poškozenému trestným činem. Mezera v procesní úpravě tak zvyšuje riziko, že poškozený nebude orgány činnými v trestním řízení připuštěn do trestního řízení, což by zcela popíralo smysl a účel právní úpravy.

Výjimku z pohledu způsobu rozhodování o (ne)připuštění osoby jako poškozeného do trestního řízení představuje ust. § 206 odst. 3 trestního řádu, které stanoví, že: „Uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští.“

V souladu s ust. § 141 odst. 2 trestního řádu není proti rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení o přiznání postavení poškozeného přípustná stížnost.[4] Tento způsob přiznání postavení poškozeného tak dle mého názoru nekoresponduje se záměrem zákonodárce spočívajícím v posílení jeho postavení v rámci trestního řízení a ve svém důsledku ani s čl. 31 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Řešení de lege ferenda

Možné řešení uvedeného nedostatku procesní úpravy spatřuji v přijetí právní úpravy, podle níž by orgány činné v trestním řízení již v rámci přípravného řízení rozhodovaly o přiznání postavení poškozeného ve formě usnesení. V praxi by tedy o tom, zda konkrétní osobě bude přiznáno postavení poškozeného (dle ust. § 43 odst. 1 i odst. 3 trestního řádu), mohl rozhodovat přímo policejní orgán (samostatně či na pokyn dozorujícího státního zástupce). Proti usnesení policejního orgánu je přitom v souladu s trestním řádem vždy přípustná stížnost.[5], Vzhledem ke snaze o posílení postavení poškozeného by stížnost proti usnesení o přiznání postavení poškozeného měla mít devolutivní účinek.[6] Důvodem je ochrana práv poškozeného, jejichž uplatnění by mu mohlo být bez devolutivního účinku stížnosti zcela odepřeno, neboť by mohlo dojít k promlčení nároku na náhradu škody.

V případě, že by osoba, jež se považuje za poškozeného, podala žádost o přiznání postavení poškozeného ve smyslu ust. § 43 odst. 1 trestního řádu, či uplatnila nárok na náhradu škody až ve fázi po podání obžaloby, měl by v této věci rozhodnout příslušný soud (předseda senátu), a to opět formou usnesení s náležitým odůvodněním[7]. V obou případech by měla být proti usnesení přípustná stížnost (s odkladným účinkem), kterou by měl právo podat jak obviněný, resp. obžalovaný, tak poškozený a případně i státní zástupce.

Uplatnění nároku na náhradu škody a stavení promlčecí doby

Dle ust. § 44 odst. 3 trestního řádu nelze podat návrh na náhradu škody v případě, že o nároku již bylo rozhodnuto v občanskoprávním nebo v jiném příslušném řízení, přičemž takovým rozhodnutím se dle Šámala rozumí i rozhodnutí, které dosud nenabylo právní moci.[8]

Pokud by o nároku uplatňovaném v adhezním řízení již bylo rozhodnuto v civilním řízení, rozhodl by soud usnesením v souladu s ust. § 206 odst. 3 a 4 trestního řádu o nepřipuštění dané osoby k trestnímu řízení. Na druhou stranu poškozenému nic nebrání, aby se k trestnímu řízení připojil a uplatnil svůj nárok na náhradu škody i ve chvíli, kdy občanskoprávní řízení probíhá. V takovém případě by civilní soud rozhodl, že řízení přerušuje a vyčkal by pravomocného rozhodnutí trestního soudu, na jehož základě by rozhodl ve své věci, neboť je vyloučeno, aby rozhodoval o otázkách viny a

trestu, přičemž náhrada škody vzniklá v důsledku trestného činu výrok o vině předpokládá. Pokud však již bylo zahájeno adhezní řízení, není možné uplatnit stejný nárok proti stejné osobě v občanskoprávním řízení, neboť takovému procesnímu úkonu brání překážka litispendence obsažená v ust. § 83 zákona č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.[9]

Hmotněprávní účinky pojící se s uplatněním nároku na náhradu škody, tedy stavení běhu promlčecí doby, nastávají ke dni řádného uplatnění nároku na náhradu škody. V praxi by tedy mělo být vydáno usnesení o přiznání postavení poškozeného v co nejkratší době (nejlépe v zákonem stanovené lhůtě), přičemž postavení poškozeného by mělo být dané osobě přiznáno ke dni řádného uplatnění nároku na náhradu škody (v případě přiznání postavení poškozeného dle ust. § 43 odst. 3 trestního řádu). V případě přiznání postavení poškozeného dle ust. § 43 odst. 1 trestního řádu nehrozí možnost případného promlčení nároku na náhradu škody. Lze proto uvažovat o možnosti přiznání postavení poškozeného ke dni nabytí právní moci příslušného usnesení nebo ke dni doručení daného podání k příslušnému policejnímu orgánu, resp. soudu.

Omezení procesních práv poškozeného

Na druhou stranu se ovšem domnívám, že i v případě, kdy by poškozený svůj nárok na náhradu škody uplatnil řádně již v trestním oznámení, neměl by mu být a priori umožněn výkon všech jeho procesních práv, a to až do vydání usnesení o zahájení trestního stíhání.[10] Nejde přitom o snahu znemožnit poškozenému výkon jeho procesních práv. Plné využití některých práv poškozeného, zaručených trestním řádem, ještě před zahájením trestního stíhání by však (v případě jejich zneužití) mohlo zásadně poškodit obviněného, a to nejen v rámci daného trestního řízení.

Uvedené se týká zejména práva nahlížet do trestního spisu a práva činit návrh na doplnění dokazování, jež mohou být poškozeným zneužita za účelem obstarání důkazů do jiných (civilních) řízení, kde je protistranou poškozeného právě obviněný. V krajním případě lze uvažovat o podání zcela nepodloženého a de facto šikanózního trestního oznámení pouze za účelem obstarání důkazních prostředků pro účely jiného řízení. Byť orgány činné v trestním řízení nemusí návrhům poškozeného na doplnění dokazování vyhovět a právo nahlížet do spisu dočasně odepřít (ust. § 65 odst. 2 trestního řádu), bylo by vhodné tato práva poškozeného limitovat ve prospěch ochrany práv obviněného. Kupříkladu by bylo možné uplatňovat uvedená práva až po doručení usnesení o zahájení trestního stíhání dle ust. § 160 odst. 2 trestního řádu stranám trestního řízení. Výjimku by v tomto ohledu samozřejmě tvořily návrhy na doplnění dokazování v podobě neodkladných a neopakovatelných úkonů, případně důkazních prostředků, jejichž provedení by bylo později neúměrně finančně náročné, nebo v situaci, kdy by na výkonu uvedených práv poškozený prokázal naléhavý právní zájem.

Odebrání postavení poškozeného

Ačkoliv by měla být situace, kdy poškozenému bude jeho postavení dle ust. § 43 trestního řádu odebráno, situací spíše výjimečnou, mělo by k němu docházet totožným způsobem jako v případě jeho přiznání, tedy usnesením policejního orgánu (případně policejního orgánu na pokyn dozorcujícího státního zástupce) či samosoudce, resp. předsedy senátu, s možností podat proti takovému rozhodnutí stížnost s devolutivním účinkem.[11],[12]

Dle aktuálně účinného znění ust. § 43 odst. 2 trestního řádu se „za poškozeného (...) nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.“ Jelínek[13] shodně se Šámalem[14] uvádí, že kauzální nexus je zachován pouze v případě, že uplatňovaný nárok na náhradu škody vznikl v příčinné souvislosti se skutkem, pro který je obviněný stíhán, resp. že pro

zachování příčinné souvislosti je nezbytné, aby uplatňovaná škoda vznikla v přímém důsledku k projednávanému trestnému činu, tj. jako jednání porušující určitou hmotněprávní normu.

Poškozenému tak bude jeho postavení nejčastěji odebráno v případě, kdy orgány činné v trestním řízení na základě skutečností, které vyjdou najevo v průběhu trestního řízení (typicky na základě nových důkazů), překvalifikují trestný čin, pro nějž je vedeno trestní stíhání. V důsledku překvalifikování trestného činu nezůstane zachována příčinná souvislost mezi způsobenou (v některých případech též domnělou) škodou a trestným činem (protiprávním jednáním), jímž měla být tato škoda způsobena.

Nezřídkou je poškozenému jeho postavení odebráno v rámci usnesení o odložení věci dle ust. § 159 odst. 5 trestního řádu. V takovém případě poškozený pozbývá legitimaci k podání stížnosti proti usnesení o odložení věci, neboť rozhodnutí o tom, že je mu jeho postavení odebráno, je pouze součástí daného usnesení. Usnesení o odložení věci je v takovém případě doručováno na vědomí pouze poškozenému, jež byl oznamovatelem (ve smyslu podání trestního oznámení) dle ust. § 159a odst. 6 trestního řádu.

Orgány činné v trestním řízení, resp. policejní orgán, může poškozeného rovněž vyrozumět o odebrání jeho postavení neformálním přípisem a následně rozhodnout o odložení věci. Pokud poškozený není oznamovatelem trestného činu, nemají navíc orgány činné v trestním řízení ani povinnost vyrozumění o odložení věci poškozenému zaslat na vědomí.[15]

Současná právní úprava poškozenému v uvedených případech prakticky znemožňuje, aby se jakkoliv účinně bránil svému vyloučení z trestního řízení. Stížnost proti usnesení o odložení věci podaná dosavadním poškozeným by byla zamítnuta dle ust. § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu, neboť byla podána osobou neoprávněnou. Obrana proti neformálnímu přípisu, kterým je poškozenému odebráno jeho postavení, je již z jeho podstaty takřka nemožná, neboť proti němu nelze podat žádný opravný prostředek. V úvahu tak připadá pouze podání žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce dle ust. § 157a trestního řádu. V případě žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu by věc vyřizoval státní zástupce vykonávající dozor v dané věci (ust. § 157a odst. 1 trestního řádu).[16] Žádost o přezkoumání postupu státního zástupce by v rámci dohledu dle ust. § 12d zákona č. [283/1993](#) Sb., o státním zastupitelství, vyřizoval státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství, který může dát pokyn k tomu, aby bylo poškozenému jeho postavení opět přiznáno. Uvedený postup sice může poškozenému pomoci zabránit, aby mu bylo jeho postavení odebráno, ovšem vzhledem k důrazu, který je kladen na ochranu jeho práv, je současná procesní úprava nedostačující.

Závěr

Popsané nedostatky stávající právní úpravy ve vztahu k poškozenému jsou dle mého názoru v zásadním rozporu s tendencí posílit ochranu poškozeného a zvýšit možnost uplatnění jeho práv. Výše uvedený návrh řešení nedostatků trestního řádu není jistě jediný možný a daná problematika by zasloužila širší odbornou diskusi. Mám ovšem za to, že ke změně této materie, s přihlédnutím k několikátému legislativnímu procesu, kterým bude muset připravovaný trestní řád s největší pravděpodobností projít, by mělo dojít co nejdříve, a to alespoň formou novely zahrnující také další změny týkající se práv poškozeného, například ve vztahu k nejasné úpravě zajištění nároku poškozeného na náhradu škody.

Mgr. Milan Kučera

CITY TOWER
Hvězdova 1716/2b
140 78 Praha 4 Pankrác

Tel.: +420 224 827 884
Fax: +420 224 827 879
e-mail: ak@akccs.cz

-
- [1] Vládní návrh zákona předložený Poslanecké sněmovně dne 13. dubna 2015 (sněmovní tisk 458) a vládní návrh zákona předložený Poslanecké sněmovně dne 2. června 2015 (sněmovní tisk 503).
- [2] Např. zákon č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník, nebo zákon č. [45/2013](#) Sb. zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů).
- [3] V přípravném řízení o tom rozhoduje zejména policejní orgán, v řízení před soudem samosoudce či senát.
- [4] A to ani v případě rozhodnutí dle ust. § 206 odst. 3 trestního řádu.
- [5] Viz ust. § 141 odst. 2 trestního řádu.
- [6] O stížnosti proti usnesení policejního orgánu v zásadě rozhoduje dozorující státní zástupce. Pokud by bylo usnesení o přiznání postavení poškozeného vydáno policejním orgánem na pokyn dozorujícího státního zástupce, rozhodovalo by o podané stížnosti jeho nejbližší nadřízené státní zastupitelství (viz ust. § 146 odst. 1 ve spojení s ust. § 146 odst. 2 písm. b) trestního řádu).
- [7] Viz ust. § 134 trestního řádu.
- [8] ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád: komentář. I., § 1-156. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013, xxii, s. 542.
- [9] Srovnej Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2007, sp. zn. 33 Odo 1345/2005.
- [10] Viz ust. § 160 odst. 1 trestního řádu.
- [11] Přiznání suspenzivního účinku stížnosti proti usnesení o odebrání postavení poškozeného není dle mého názoru nutné, neboť je možné analogicky aplikovat závěr Nejvyššího soudu v rozsudku ze dne 19. prosince 2012, sp. zn. 25 Cdo 23/2011, který konstatoval, že odkáže-li soud poškozeného s jeho nárokem na náhradu škody do občanskoprávního řízení, pokračuje běh promlčecí doby až poté, co nabude soudní rozhodnutí právní moci, resp. bude pokračovat až v „přiměřené lhůtě“, která je poškozenému poskytnuta k uplatnění jeho nároku civilní žalobou. V případě, že by poškozenému bylo jeho postavení odebráno, rozběhla by se tedy promlčecí doba ne nabytím právní moci příslušného rozhodnutí, ale až po uplynutí přiměřené lhůty, v níž se poškozený může domáhat svého nároku na náhradu škody v občanskoprávním řízení.
- [12] Na judikaturu Nejvyššího soudu reagoval zákon č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), který stanoví, že promlčecí lhůta neběží v případě, že věřitel uplatní v promlčecí době právo u orgánu veřejné moci a pokračuje-li řádně v zahájeném řízení (ust. § 648 občanského zákoníku). Pokud je poškozený odkázán se svým nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních a uplatnil-li jej v době kratší než šest měsíců před koncem jeho promlčení, neskončí dle ust. § 652 občanského zákoníku promlčecí lhůta dříve než za šest měsíců ode dne, kdy začala znovu běžet.
- [13] JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. Praha: Leges,

2009. s. 548.

[14] ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád: komentář. I., § 1-156. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013, xxii, s. 514.

[15] Teoreticky možnou, ovšem v praxi pouze v male míře se vyskytující variantou, je nevyrozumění poškozeného soudem o termínu konání hlavního líčení poté, co bylo rozhodnutí soudu prvního (či druhého) stupně zrušeno soudem nadřízeným a věc byla vrácena k dalšímu řízení a novému rozhodnutí. Poškozený je tak de facto bez dalšího ignorován a je mu upřena možnost uplatnění jeho práv, přičemž proti takovému postupu nemá žádnou možnost procesní obrany.

[16] V případě, že by policejní orgán rozhodl o odebrání postavení poškozeného na pokyn státního zástupce, rozhodovalo by o podané stížnosti jeho nejbližší nadřízené státní zastupitelství (ust. § 146 odst. 1 ve spojení s ust. § 146 odst. 2 písm. b) trestního řádu).

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Podmíněné upuštění od trestního stíhání: racionální odklon u právnických osob](#)
- [Zkreslené vzpomínky v trestním řízení vedeném pro pohlavní zneužívání](#)
- [Přenositelnost důkazů z daňového do trestního řízení](#)
- [Praktický návod na úspěch žádosti o podmíněné propuštění od roku 2026](#)
- [Přijetí prohlášení viny a povinnost soudu vypořádat námítky poškozeného](#)
- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Správné určení počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení soudu, kterým se nařizuje výkon trestu odnětí svobody](#)
- [Rozšiřování státní moci při implementaci acquis EU: český fenomén gold-platingu na příkladu konfiskační směrnice](#)
- [Změna způsobu určování výše peněžité pomoci obětem: Řešení všech dosavadních problémů?](#)
- [Uplatnění adhezního nároku v trestním řízení a správním řízení](#)